

Foredrag i Oslo Arbeiderparti mandag 27. januar 1975.

(Manuskript.)

Den økonomiske situasjon.

Vi stilte i 1974 det mål å komme gjennom en internasjonal inflasjonsbølge med noe dempet prisstigning og en rimelig øking i disponibel realinntekt etter skatt. Dette lyktes i fjor, og det er det samme mål vi styrer mot i det nye året. De siste uker har det kommet nye kraftige varsler om at økte økonomiske vansker er underveis. Vi må helt tilbake til 1930-årene for å finne et år med så dystre økonomiske utsikter som for 1975. Det peker klart mot stagnasjon og tildels tilbakegang i produksjonslivet i de større industriland som vanligvis setter mønsteret for utviklingen i verdensøkonomien. OECD's siste konjunktur-analyser viser 0-vekst i den industrialiserte verden både for 1974 og 1975. Nye rapporter melder om betydelig produksjonsnedgang. Produksjonskapasiteten som nå står ubrukt i bedriftene, er større enn i noe år siden 1945. Fra de fleste land meldes om driftsinnskrenkninger, permisjoner og økende arbeidsløshet.

Situasjonen er verst i USA, med utsikter til produksjonsnedgang både i fjor og i år. I Vest-Europa synes håpet på framgang i de store industriland nå å svinne inn. I større grad har det lyktes de mindre

land å opprettholde aktiviteten i arbeidslivet. Men det er unntak fra dette. I Danmark og Sveits er situasjonen vanskelig. Ofte kommer de små land noe senere i konjunkturforløpet.

Plutselige og voldsomme forskyvninger i økonomiske forhold mellom land og produksjonsgrener har skapt betydelig usikkerhet. Prisstigningen på olje og annen energi slår ulikt ut for land, næringer og bransjer. Andre råvarer og matvarer har vist liknende prisøkinger. Den voldsomme inflasjonen holdes vedlike og tildels trappes opp i kappløpet mellom sosiale grupper og landområder om å sikre sine inntekter. Til tross for svikt i etterspørselen og en stadig mer utbredt pessimisme i næringslivet er det små tegn til en demping av inflasjonstakten. De enorme underskudd på betalingsbalansen som følge av høyere oljepriser, gjør det vanskeligere for det enkelte land å sette i verk en kraftig motkonjunkturpolitikk.

En slik utvikling viser klart den gjensidige avhengighet mellom land og industribransjer særlig i OECD-området - de vestlige industriland og Japan. Utviklingstendenser får en selvforsterkende virkning ved spredning fra land til land. Det kan bare møtes med en felles målrettet politikk for å få dette under kontroll.

Den samme spredning av økonomiske impulser skjer mellom bransjer innenfor de enkelte land. For Norge har aktiviteten innenfor verkstedindustrien

som har særlig tilknytning til virksomheten på den norske og britiske kontinentalsokkel i Nordsjøen, gitt en kraftig vekstimpuls for mange industribransjer. Med den nåværende svake skipsfartskonjunktur ville verkstedene ha vært ganske annerledes stilt om ikke olje- og gassutvinningen hadde gitt dem et nytt virkegrunnlag. Dette gjelder også de mange underleverandører til verkstedene.

Inflasjonsproblemet kan bare løses gjennom en samlet aksjon som omfatter de fleste land. OECD understreker i sin siste konjunkturrapport at utformingen av en inntektspolitikk nå er blitt et internasjonalt ansvar. Organisasjonen mener at vi ikke kommer utenom denne vei. Norge står her bedre stilt enn mange andre land. Vårt apparat vurderes av OECD som et meget viktig bidrag til at inflasjontakten i Norge er mer moderat enn i de fleste andre industriland. Det svar Landsorganisasjonen har gitt i brev av 18. november 1974 på det såkalte Skånland-utvalgets utredning av prisproblemene, er et meget positivt og godt grunnlag for den videre behandling av denne saken. Regjeringen vil om kort tid legge fram en stortingsmelding om pris- og inntektspolitikken. Tilsammen vil dette gi utgangspunktet for en generell drøftelse av hvilke muligheter som er tilstede for en samordning av inntektsoppgjørene for bredere inntekts- og næringsgrupper med statens skatte- og utgifts-politikk.

Næringslivets forventninger om framtida spiller en vesentlig rolle for hvordan den faktiske utvikling kommer til å bli. Dette forhold synes å ha spilt avgjørende inn på konjunkturforløpet i den siste tiden, også i Norge. Vanskelige og ustabile politiske forhold i mange land har gitt ytterligere grobunn for usikkerhet. Pessimismen synes å ha ført til omvurderinger av produksjons- og investeringsopplegg. Nye prosjekter utsettes og oppgis. Også slike pessimistiske holdninger har en selvforsterkende virkning. Gjennom virkningene av sine egne handlinger vil pessimistene gi seg selv rett.

Allikevel står vi i dag på et langt sikrere grunnlag for økonomisk og politisk handling enn det som var situasjonen under mellomkrigstidens kriser. Erkjennelsen av at intet land alene kan redde sitt eget skinn under en alvorlig krise står fast. Regjeringene og organer som er ansvarlig for å iverksette økonomisk politikk, har regelmessige og åpne drøftelser. Intet folk vil akseptere at sosial trygghet og velferd brytes ned av økonomiske krefter, som de demokratiske industrinasjoner i snart en mannsalder har lagt under samfunnets kontroll.

OECD's vurdering av de forskjellige sider ved energisituasjonen i verden fram til 1985 gir en avklaring av muligheter, oppgaver og felles ansvar. Det arbeides både i OECD og i Det internasjonale valutafond med ordninger som setter landene

i stand til å dekke de enorme betalingsunderskudd som de fleste industriland vil måtte ha noen år framover på grunn av dyrere oljeimport. Norge er med på disse samarbeidsområder og har gitt sitt bidrag til Valutafondets finansieringsordning.

Norge hører til de meget få land som har opprettholdt en rask økonomisk vekst. Meldingene om salgsvansker og driftsinnskrenkninger er få, men alvorlige nok for de virksomheter som rammes. Men konjunkturutsiktene ute i verden er usikre. Forandringene i situasjonen synes å skje hurtigere enn vanlig. Regjeringen følger utviklingen så å si fra dag til dag og er beredt til å endre økonomiske opplegg på kort varsel. Ved utarbeidelsen av det økonomiske opplegget for 1975 var full kapasitetsutnyttelse og tiltakende knapphet på arbeidskraft det dominerende trekk i norsk økonomi. Næringslivet hadde hatt en tid med store konjunkturførtjenester og la opp til et investeringsprogram langt utover det som var mulig å skaffe ressurser til. Dette var bakgrunnen for Regjeringens forslag om at større aksjeselskaper i 1975 skulle avsette en del av inntektene til et konjunkturfond. Regjeringen har nå besluttet å trekke dette forslaget tilbake. Vi skal ikke dramatisere dette. Den økonomiske situasjon i Norge er fortsatt preget av høy aktivitet. Utsiktene for dette året er generelt sett gode, selv om en for visse eksportbransjer må regne med svakere etterspørsel.

Trålfrie soner.

Det er nå kommet til enighet mellom Norge og andre europeiske fiskerinasjoner om opprettelse av trålfrie soner utenfor kysten av Nord-Norge. Dette vil bli bekreftet ved en brevveksling med de berørte stater. Loven som gir Regjeringen fullmakt til å opprette slike soner, ble vedtatt av Stortinget den 14. januar. Den vil bli satt i verk ved en kgl. resolusjon innen utgangen av denne uke. Med dette vil de nødvendige formaliteter være brakt i orden, slik at de trålfrie soner kommer i stand.

Fra enkelte hold er det blitt hevdet at Regjeringen ikke burde ha gått inn i drøftelser med andre land om trålfrie soner. Vi kunne heller ha tatt vår rett og gjennom en ensidig erklæring fastslått at trålfrie soner var blitt opprettet utenfor fiskerigrensen.

Helt siden oppløsningen av unionen med Sverige i 1905 har Norge konsekvent gått inn for at tvister mellom land skal avgjøres ved forhandlinger og eventuelt ved internasjonale domstoler. Hvor ville små nasjoner komme hvis staters ensidige maktbruk skulle forme folkeretten? Det kan i beste fall være en stormaktsfilosofi, som går mot de små nasjoners livsinteresser.

Nasjoner som skal leve med hverandre og virke side om side i fiske og på andre områder,

må alle ha følelsen av at en finner fram til rimelige ordninger. Avtalers reelle verdi er grunnlagt på statenes vilje til å respektere dem. Våre oppsynsskip på feltet er nå gitt rett til å stoppe, borde og inspisere fremmede nasjoners trålere. De kan pålegge dem å forlate området hvis trålerne har forbrudt seg. Men denne myndighet ville være av liten verdi, om vi ikke hadde aktiv støtte og medvirkning fra myndighetene i de berørte fiskerinasjoner for å få trålforbudet respektert og overtredelser straffet.

Det er nå skapt grunnlag for at våre kystfiskere kan operere i fred med faststående redskap på deres tradisjonelle fiskefelter. Regjeringen vil nå arbeide videre med spørsmålet om fiskerigrensen utenfor kysten av Nord-Norge. Det må være avgjørende for fremgangsmåten i denne saken at vi i tiden mars-mai i år vil fortsette FN's Havrettskonferanse. Den har som siktemål å opprette et internasjonalt avtaleverk som skal sørge for at nasjonene utnytter levende og fysiske ressurser i havet og på havbunnen på en fornuftig og fredelig måte. Dette er en vanskelig sak som på mange måter vil bestemme menneskenes fremtidige livsvilkår. Vi har vårt ansvar for at Havrettskonferansen kommer fram til brukbare resultater. For å sikre levegrunnlaget for kystbefolkningen, er det Regjeringens endelige siktemål at Havrettskonferansen gir kyststaten rett til å opprette økonomiske soner på 200 nautiske mil.

Arbeidsmiljøet, bomiljøet, trivsel.

Regjeringen vil i løpet av våren fremme en ny lov om arbeidsmiljøet. Den vil få et betydelig bredere siktemål enn den någjeldende arbeidervernlov. Viktige enkeltspørsmål som loven vil dekke, omfatter blant annet:

- organiseringen av verne- og miljøarbeidet i bedriftene,
- krav til arbeidsforhold, slik som plass, hygiene, støy, lys, etc.,
- bedre kontroll med bruk av giftige og helsefarlige stoffer; oppgaveplikt til Yrkeshygienisk institutt som vil føre et sentralt kartotek over slike stoffer,
- arbeidsvilkår for barn og ungdom,
- permisjon i forbindelse med svangerskap og fødsel,
- bedre oppsigelsesvern,
- en styrkelse av Arbeidstilsynet.

De ansatte i bedriften vil få større ansvar og myndighet til å stille krav om utforming av arbeidsmiljøet gjennom de nye verneombudene og arbeidsmiljøutvalgene. Verneombudene vil få rett til å stanse farlig arbeid. Arbeidsmiljøutvalgene vil kunne kreve av arbeidsgiveren at han skal gjennomføre vernetiltak i bedriften. Arbeidsgiverens ansvar og aktsomhetsplikt vil bli skjerpet. Bedriftene skal ha samtykke av

Arbeidstilsynet til tiltak som har betydning for arbeidsmiljøet, til utforming av miljøet i nye bedrifter og til omlegging av arbeidsprosesser.

Med den nye loven vil Regjeringen følge opp og iverksette Landsorganisasjonens og Arbeiderpartiets fellesprogram for et bedre arbeidsmiljø.

Den nye arbeidsmiljøloven inngår som et ledd i en bred aksjon for å bedre folks livsvilkår og trivsel. Dette vil være hovedtemaet under Landsmøtet i april i år. Det er nå utarbeidet et dokument - Landsmøtehefte nr. 1 -, som gir innstillinger fra tre utvalg. De behandler Problemer i lokalsamfunnet, Miljø- og ressursproblemer og Den enkelte og fellesskapet. Her reises en rekke problemer og spørsmål som det enkelte menneske møter i sin hverdag. Det er ikke tenkt at vi på Landsmøtet kan gi de endelige svar på spørsmålene. Men de som skal arbeide videre med dem i partiet og i Regjeringen, vil her få veiledning om praktiske tiltak for å skape triveligere samfunn.

Med en produksjon av 43 - 44.000 boliger pr. år er det nå utsikter til at det i løpet av få år vil være god balanse mellom antallet nye boligsøkende og tilgangen på boliger. Mer vil da kunne settes inn i en modernisering og fornyelse av den bestående boligmasse og i tiltak som kan skape mer trivelige bomiljøer. Mulighetene for Husbankfinansiering av utbedringer i leiegårder er under behandling. Vi vil også vurdere mulige finansieringsordninger for saneringstiltak i gammel bebyggelse.

De høye bo-utgifter er blitt en bøyg for mange, særlig for unge mennesker som skal bygge opp et hjem i nytt hus. Ordningen med utjammingslån i boligbankene og bostøtten har virket til å dempe den voldsomme øking i bokostnadene. Kommunaldepartementet ser nå nærmere på virkningene av disse ordninger.

Den egentlige løsningen på de stigende bokostnader består i en videre rasjonalisering av selve byggevirkksomheten. Regjeringen vil medvirke til en forenkling av regler og kontrollordninger i byggesaker. Mange av dem virker til å forsinke og fordyre byggingen og er kilder til ergrelser og mistrivsel. Regjeringen har oppnevnt et utvalg med Ivar Mathiesen som formann og blant andre Olav Selvåg som medlem, til å se på disse spørsmål. Utvalget skal medvirke til praktiske tiltak for å forenkle og effektivisere myndighetenes behandling av byggesaker.

Partiets stilling og oppgaver.

Med en regjering uten flertall i Stortinget er vi sterkt avhengig av aktiv støtte fra politiske og faglige organisasjoner i hverdagens arbeide. Alcan-saken var et godt eksempel på hva bred folkelig støtte betyr i en vanskelig situasjon. En regjering er så sterk som den aktive støtte den får fra de store folkegrupper og deres organisasjoner.

Samtidig kastet Alcan-saken flomlys over den politiske situasjon vi har med Stortingets nåværende sammensetning. Det bekreftet den hovedlinje Arbeiderpartiet valgte etter valget 1973. Det er ikke grunnlag for noen koalisjoner eller faste avtaler som kan gi et stabilt flertall i Stortinget.

SV minus Gustavsen dokumenterte at de i gitt tilfelle er rede til å stå sammen med Høyre og Anders Langes parti for å felle en regjering av Arbeiderpartiet. Samtidig ble det klart bekreftet at det ikke er grunnlag i Stortinget for en borgerlig koalisjonsregjering.

Denne situasjon er vanskelig for alle partier med normal ansvarsfølelse. Alle demokratiske partier har et medansvar for at Stortinget på rimelig måte kan fylle sin oppgave i nasjonens hverdag, selv om de politiske forhold er særdeles kompliserte. Vi må leve med dette Storting til et nytt valg.

Så er det vårt felles ansvar å virke hvileløst for igjen å bringe Arbeiderpartiet i en sterkere posisjon. En må ikke la seg lamme av et bakslag som valget i 1973 var. La oss heller ikke gjøre stillingen verre enn den er. Når Arbeiderpartiets stilling kan synes vanskelig, hva skal da alle andre partier i dette land si om sin posisjon?

Vi har et godt utgangspunkt for det videre arbeid. Vi har godt skolerte, erfarne og samvittighetsfulle kvinner og menn til de mange gjøremål som faller på et stort partis ansvar.

Oppgave nummer èn er å samle og aktivisere de mange som er Arbeiderpartiet. Det er startgrunnlaget - og det er forutsetningen for å vinne nye grupper til vårt parti.

Vi står foran den inspirerende oppgave å bygge et bredt demokratisk og sosialistisk parti opp i et samfunn hvor store folkegrupper har en annen økonomisk og sosial karakter enn for en generasjon siden.

Det er for denne oppgave unge og eldre skal mobilisere, i første omgang for valgene i kommuner og fylker på ettersommeren.